

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta

StV@eduskunta.fi

Viite: Asiantuntijalausuntopyyntö asiana HE 298/2022 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain muuttamisesta annetun lain voimaantulosäännöksen muuttamisesta

Asia: Vanhusasiavaltuutetun lausunto

Vanhusasiavaltuutettu kiittää mahdollisuudesta lausua hallituksen esityksestä ja tarkastelee sitä iäkkäiden oikeuksien ja aseman näkökulmasta.

Hallituksen esityksen vaikutusten arvioinnissa on kaikkein keskeisintä katsoa vaikutuksia ikääntyneiden henkilöiden perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen. Vanhusasiavaltuutettu toteaa, että esityksen vaikutuksia ikääntyneisiin vanhuspalvelujen käyttäjiin ja heidän asemaansa ja oikeuksiensa toteutumiseen on kuvattu niukasti. Esityksen mukaan henkilömitoituksen noston lykkääminen vaikuttaa hoidon laatuun.

Hallituksen esityksen vaikutukset kohdistuvat ikääntyneisiin henkilöihin, jotka asuvat palveluiden piirissä sen vuoksi, että he tarvitsevat palveluita jatkuvasti ja ympäri vuorokauden. **Ympärivuorokautisen hoivan asiakkaista valtaosalla on pitkälle edennyt muistisairaus, lähes kaikilla on vaikeita toimintakyvyn ongelmia sekä monia sairauksia. Heillä ei käytännössä ole mahdollisuuksia vaikuttaa palveluidensa riittävyteen tai laatuun.** Vuoden 2021 aikana vanhainkodeissa ja tehostetussa palveluasumisessa hoidettiin yhteensä noin 81 000 asiakasta. Lisäksi säännöllisen kotihoidon piirissä oli yli 100 000 yli 65-vuotiaasta. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2022061546605>
<https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2021090645178>

THL:n seurantatietojen mukaan näyttää siltä, että ikääntyneiden on yhä vaikeampi saada säännöllistä kotihoitoa ja paikkaa tehostetussa palveluasumisessa. Tämä tarkoittaa sitä, että kotihoidossa hoidetaan enemmän apua tarvitsevia ikääntyneitä ja tehostettuun palveluasumiseen siirtyy aikaisempaakin huonokuntoisempia iäkkäitä.

Tehostetussa palveluasumisessa sekä kotihoidossa on suuri työvoimapula, jonka vuoksi hallitus nyt esittää henkilöstömitoituksesta säädetyn säädöksen voimaantulon lykkäämistä vaiheittain 1.12.2023 saakka. Kotihoidossa ja tehostetussa palveluasumisessa on jäänyt täyttämättä useita tuhansia työpaikkoja, koska päteviä hakijoita ei ole ollut. Tästä huolimatta erityisesti tehostetussa palveluasumisessa on onnistuttu jonkun verran lisäämään sosiaali- ja terveysalan koulutuksen saaneiden työntekijöiden

kokonaismäärää. Työvoimapula ei tule poistumaan lykkäämisen aikana, mutta sen lieventämiseksi on lisätty muun muassa lähihoitajien, sairaanhoitajien ja hoiva-avustajien koulutuspaikkoja.

Yksi keskeinen syy työvoimapulan muodostumiseen on se, että ikääntyneiden kotihoitoon ja ympärivuorokautiseen hoitoon palveluasumisessa on osoitettu vuosikymmenten ajan liian vähän rahoitusta. Tästä syystä ikääntyneiden on ollut vaikeampi saada riittävästi palveluita, joita he tarvitsevat. Riittämätön resurssointi on johtanut siihen, että työntekijöiden määrä on ollut liian pieni suhteessa tehtävän työn määrään ja työ on muuttunut seurantatutkimusten mukaan vähitellen entistä kuormittavammaksi erityisesti kotihoidossa.

Henkilöstön saatavuuden ja alan vetovoimaisuuden turvaaminen iäkkäiden palveluissa (Hyvä veto) | Työterveyslaitos (ttl.fi)

Kröger, T. ym. (2019). Care poverty : unmet care needs in a Nordic welfare state. *Int J Care and Caring*, 3(4), 485-500. <https://doi.org/10.1332/239788219X15641291564296>

Vanhusasiavaltuutetun näkemyksen mukaan on välttämätöntä osoittaa nykyistä enemmän rahoitusta ikääntyneiden kotihoitoon ja ympärivuorokautiseen palveluasumiseen. Iäkkäiden ja erityisesti kaikkein iäkkäimpien määrä kasvaa kaikilla hyvinvointialueilla. Vanhusasiavaltuutettu sai ikääntyneiden palveluiden johtajilta pyynnöstä tietoja budjettitilanteesta ensi vuoden osalta. Vastausten mukaan päättäjät hyvinvointialueilla ovat osoittaneet niukasti rahoitusta iäkkäiden palveluihin samalla kun iäkkäiden määrä alueilla kasvaa. Saatujen tietojen perusteella vaikuttaa siltä, että rahoitusvajeet hyvinvointialueilla ylittävät 10 miljoonaa tai ovat jopa 20 miljoonaa vuodelle 2023. Osa kustannusvajeista liittyy yksityisten palvelutuottajien kanssa tehtyjen uusien sopimusten aiheuttamiin kohonneisiin kustannuksiin.

Rahoitusongelmat voivat heikentää jokaisella alueella ikääntyneiden perusoikeutta riittäviin palveluihin. Samalla se voi heikentää kaikilla alueilla mahdollisuuksia rekrytoida riittävästi henkilöstöä ja saada heidät pysymään vanhustyössä.

Jollei rahoitusvajetta ikääntyneiden palveluissa korjata, voi käydä niin, että tavoiteltua henkilöstömitoitusta ei voida saavuttaa 1.12.2023 mennessä, joka on hallituksen esityksen tavoite. Rahoitusvaje on ollut tiedossa jo pitkään ja erityisesti omaiset ja media sekä myös valvontaviranomaiset ovat nostaneet esiin sitä, miten kohtuuttomiin tilanteisiin ikääntyneet heikkokuntoiset henkilöt ovat joutuneet, kun välttämättömiä palveluita ei ole saatu.

SOTE-uudistuksen myötä valtiovalta voi entistä paremmin ohjata sosiaali- ja terveyspalveluiden toteutumisen kokonaisuutta. Tästä huolimatta hyvinvointialueiden päättäjät tekevät päätökset resurssien suuntaamisesta kullakin hyvinvointialueella. **Onkin erittäin tärkeää, että kaikki rahoitus, joka on suunnattu ikääntyneiden palveluihin myös käytetään niihin hyvinvointialueilla.** Tämä koskee esimerkiksi valtion osoittamaa rahoitusta

ikäntyneiden palveluiden lisärekrytointeihin. Hyvinvointialueiden ensimmäiset budjetit tulevat suuntaamaan niiden toimintaa myös tulevina vuosina. Ikäntyneiden palveluita tarvitsevilla on erittäin huonot mahdollisuudet itse vaikuttaa hyvinvointialueiden päätöksentekoon. Sen vuoksi on erityisen tärkeää, että valtiovalta ja hyvinvointialueiden päättäjät turvaavat asianmukaisen rahoituksen ja sen myötä Suomen perustuslain 19§ mukaiset riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut ikäntyneille ihmisille.

Ikäntyneiden palveluiden riittämättömyys vaikeuttaa tällä hetkellä lähes koko terveydenhuoltoa. Vanhusasiavaltuutetulle tulleissa viesteissä iäkkäiltä ja iäkkäiden omaisilta sekä lääkäreiltä on kuvattu päivystyksen ruuhkautumisia, hoitajien pidentymisiä vuodepaikkojen pulan vuoksi, kotiuttamisen vaikeutta puuttuvien kotiin tuotavien palveluiden tai tehostetun palveluasumisen paikkojen pulan vuoksi. Ongelmia on sekä erikoissairaanhoidossa että perustason sairaanhoidossa. **Riittämättömiä ikäntyneiden palveluita kuvataan pullonkauloiksi koko palvelujärjestelmässä.**

Ikäntyneiden määrä on ennätysellisen suuri ja tulee kasvamaan lähivuosikymmenet. Ikäntyneen väestön hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen on ainoa kestävä keino hillitä väestön ikäntymisestä johtuvaa sosiaali- ja terveyspalveluiden tarvetta. **Samalla kun turvataan riittävät resurssit ikäntyneiden palveluihin, on vahvistettava myös hyvinvoinnin ja terveydenedistämisen toimia.** Viimeisten suomalaisten tutkimustulosten mukaan muistisairauden riskiä voitaisiin vähentää jopa 40% terveillä elintavoilla, kansantautien hyvällä hoidolla sekä muistitoimintojen harjoittamisella. Kivipelto Miia <https://yle.fi/a/74-20007178>
Työvoimapula ikäntyneiden palveluissa tulee hyvin todennäköisesti jatkumaan ja tästäkin syystä ikäntyneen väestön hyvinvoinnin ja terveydenedistäminen tulee olemaan erittäin tärkeää.

Henkilömitoituksen nosto on konkreettinen toimi, jolla ympärivuorokautisen hoivan piirissä asuvien iäkkäiden olosuhteita voidaan parantaa. Tästä syystä vanhusasiavaltuutettu pitää valitettavana, että ympärivuorokautisen hoivan suunniteltu 0,7 henkilöstömitoitusvaatimus on lykkääntymässä. **Nostettaessa henkilöstömitoitusta ympärivuorokautisessa hoivassa nyt esitetyllä tavalla on samalla välttämätöntä huolehtia siitä, että kaikki ikäntyneet saavat tarvitsemansa sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut.**

Helsingissä 7.12.2022

Vanhusasiavaltuutettu Päivi Topo
Erityisasiantuntija Päivi Ahosola

